

HEMBYGDEN

Medlemsblad för
Upplands Väsby Hembygdsförening

Nr 3 September 2010
Årgång 39

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet.....	3
Program -september - november	4
Hedlunds historier.....	6
Ur Siléns praktiska bibliotek	7
Familjen Gustafsson i nybygget	8
Hembygden lockar allt fler	14
Citat ur folkvimlet – uppländska ordspråk	14
Vid köksbordet med Marianne och Britt-Marie	15
Sveriges Hembygdsförbunds riksstämma i Skara	16
Backspegel	19
Nationaldagsfirande 2010	24
Mitt i plåten	25
Kommunens planer för Runsahalvön och Väsby Sjöstad	26
Hembygdsföreningens remissvar på den fördjupade översiktsplanen för Väsby Sjöstad	27
Första höghuset	29
Almqvistaren	29
Från öl och vin till piller och medicin	30
Farmor och grammfonen.....	33
Gemensam tid	33
Illustrerade ordspråk och talesätt	33
Korsord 3-2010	34

Där inget annat anges har fotona tagits av Inga Lisa Gustafsson.

www.upplandsvasbyhembygdsforening.se

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Ansvarig utgivare: Inga Engdahl • Layout: Tryckpunkten (e-post: tryck.en@telia.com).

Tryck: Wäsby Tryckeri. Tryckt med miljövänlig färg och miljövänligt papper i 800 ex.

Ordföranden har ordet

Hembygdsföreningen har i samband med renoveringen av Magasinet tecknat ett s.k. nyttjandeavtal med kommunen gällande husen inom Hembygdsgårdens staket och Magasinet utanför staketet. Till renoveringen av Magasinet har vi fått ekonomiska medel från det landsomfattande projektet Hus med Historia och också pengar från vår kommun.

Största insatsen har Barbro Kvist och de tre målargubbarna Tommy, Kurt och Björn gjort; Barbro med all administration – det vet ju alla att bidrag får man inte hur som helst – gubbarna som hyrt och byggt ställning, klättrat, skrapat och målat, så nu lyser Magasinet utvändigt av sin nya faluröda färg och vita knutar.

Vad skall det bli för verksamhet i Magasinet? Museum? Utställningar? Väsby historia?

Eller vad?

Det är ju förvisso ett sädesmagasin.

Vi har utlyst den 19 november till invigningsdatum och då vore det fint med några tankar om innehåll. Gärna från er medlemmar. Har du en bra idé så låt oss få ta del av den.

Det är inte bara husen som måste få sin tillsyn. Även utemiljön är viktig att vårda.

Peo och Kurt ser till att klippa gräs, rensa grusgångar, och vattna när det behövs, på vintern skotta snö. Så har vi också en fin trädgård som många besökare finner ro i att besöka.

I år är det 10-årsjubileum för vårt sommarcafé och vi ser en ökad trend att komma till Hembygdsgården onsdagar och söndagar för en fika. Inte bara pensionärer utan också cykelmotionärer, unga mammor med bebisar och nybesökare som gärna vill ha en guidning av husen och titta på våra utställningar.

De tjejer som i år har tagit på sig ansvar att brygga och sälja kaffe med dopp onsdagar till 31 augusti och söndagar till skördefesten 12 september fyller dessutom en social funktion för många av gästerna. Sommarens utställning i Mangårdsbyggnaden går under täcknamnet

MITT I PLÅTEN!!

Tack alla som så troget engagerar sig i allahanda sysslor som måste finnas på en gård som vår!

Jag uppskattar verkligen allt ni gör för gården och föreningen!

Ovanstående är en del av vår verksamhet. Sedan många år ser vi till att vara observanta på hur kommunen hanterar frågor och planer i förhållande till våra värderingar och mål med den kulturverksamhet vi bedriver och som vi hoppas skall ge kommunens innevånare förståelse för de kulturella värden som finns i vår bygd. Såsom Hugo Sabel så målande beskrev:

”Marken formligen vibrerar av kultur här i Väsby”.

Jag vill också nämna att vår hedersordförande Bertil Widlund har gått ur tiden.

Den 11 maj träffade jag honom i vårsolen på Hembygdsgården där han just avslutat ett anförande för tisdagsvännerna i Missionsförbundet om gamla tider i Väsby.

Vi talades vid en stund om vikten av att föra ut den kultur som vi båda representerar till så många som vill lyssna.

45 minuter senare hann hjärtinfarkten ifatt honom.

Jag hoppas han, där han nu är, fortsätter sitt outtröttliga arbete med att berätta om vilken vacker och helt oslagbar natur och kultur vi har i vår kommun.

Bertil skulle just fylla 95 år.

Kjertin Björkman
ordförande

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Vad händer på Runsahalvön -
Svampvandring
i Järvakilen

Lördag 4 september

Samling: Runbyskolan, högstadiets matsal 10:30

Nu diskuteras Runsahalvöns framtid. Vi vandrar i Järvakilens getingmidja på jakt efter ätliga och mindre ätliga men nog så intressanta svampar.

Under vandringen kommer vi att prata om de gröna kilarnas och särskilt Järvakilens betydelse och hur det aktuella förslaget för Väsby sjöstad kommer att påverka området.

Kläder efter väder. Vandringen kommer att ta omkring fyra timmar så en lättare matsäck rekommenderas.

För information och frågor:

Niklas Johansson, 590 928 76 Naturskyddsföreningen

Klas Lundkvist 590 936 81 Hembygdsföreningen

Samarrangering mellan

Upplands Väsby Hembygdsförening och Naturskyddsföreningen Väsby

Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

SKÖRDEFEST

ILG 2007

vid hembygdsgården
Söndag 12 september kl 11-14

Blommor frukt grönsaker och honung
Råd och tips om odling och växter

Sista cafédagen för säsongen

Samarr. med Väsby Trädgårdsförening

Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Höststädning

i Hembygdsgårdens trädgård

Lördag 23 oktober kl 10-14

Lunch serveras

Kom med och hjälp till!

Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Traditionell
Allhelgonavandring
mellan kyrkorna
i Fresta, Hammarby och Ed

ILG 2007

Lördag 6 november

Samling vid Fresta kyrka kl 11

Anmälan till Kjerstin Björkman tfn 590 320 82

Ta med matsäck

Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

VIKINGALUNKEN

SÖNDAGEN DEN 3 OKTOBER

Vikingalunken var ett årligt motionsarrangemang där Väsby OK, Hembygdsföreningen och Friluftsförbundet samarbetade under några år i slutet av 70-talet och början av 80-talet. Målet var att aktivera Väsbyborna till motion och ge deltagarna upplysning om vår anrika bygd.

I samarbete med Friluftsförbundet återupplivar vi Vikingalunken för sjätte året i rad under mottot ”Sätt Sverige i rörelse”

Start och mål blir vid Smedby lada och start kan ske mellan kl 10.00-12.00.

Du vandrar på stigar och vägar där även barnvagnen kan följa med. Under vandringen får du intressant information om det du passerar och samtidigt kan du svara på enkla tipsfrågor och vinna fina priser. Sträckan vi lunkar är ca 6 km lång och på lämplig plats under vandringen finns det möjlighet att vila benen och ta en fika vid lägerelden.

Lennart Hedlund, född och uppvuxen i Upplands Väsby, har lovat ge Hembygden några glimtar av sina barn- och ungdomsminnen. Här kommer den trettiofemte av

Hedlunds historier

Skriver denna gång om något, som intresserade oss ungar på 40-50-talet. Ett nöje var att titta på den tidens överklassport, tennis. Den enda planen som fanns i närheten var utanför Optimus kontor. Någon spelare bland arbetarna fanns ej, så det var kontoristerna vi tittade på och kommenterade.

Bland dem kommer jag ihåg Orvar Ingman, Börje Lundewall, Einar Eriksson och några till.

Det de ägnade sig åt var väl mest för motionens skull, men sen när de yngre från proletariatet kom, blev det skillnad, inga frökenslag utan vad vi ungar ansåg, kanonservar och annat.

Bland dessa hårtslående minns jag Flisan, Stumpen, Berra-Jerker och Åke Ljung, som ej hade något öknamn. De ordnade sedan matcher mot Rotebro, som hade Fingal, Brynolf och Halka i laget. Det blev jämna matcher för även rotebroarna var bra.

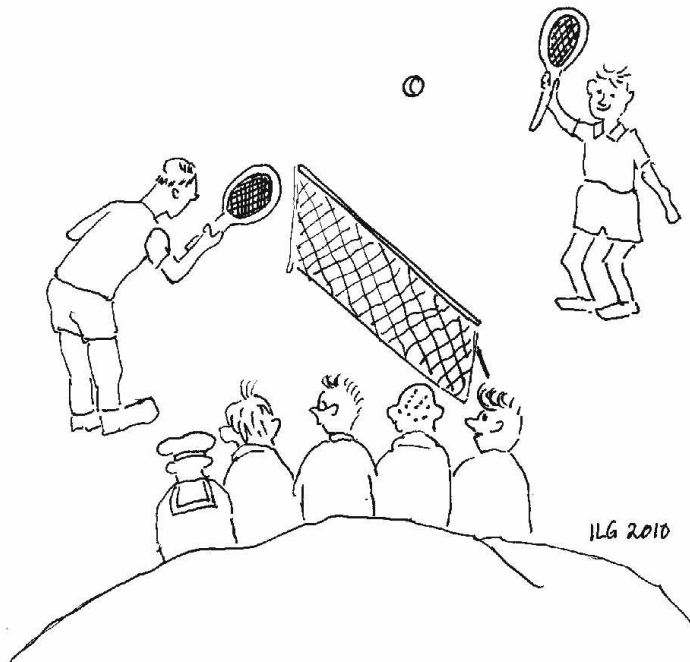
Var det inget spel på Optimusbanan gick vi över till Metallverken, där det sent omsider hade anlagts en bana. Men de hade inga större stjärnor, så oftast var det tomt på dikeskanten där vi brukade parkera.

Det var en dikeskant, som dök upp i huvudet den 7.5.2009, då jag var och tittade på skorstensrivningen på Metallverken. Då stod jag på samma ställe som för 75 år sedan.

Det var en ungdomshistoria blandad med lite nos-

talgi, men här kommer en historia, som hände för cirka ett år sedan:

Jag kom från stationshållet och skulle gå över Optimusvägen vid Centralvägen, då en paketbil kom från Optimushållet. Det satt en yngre förare vid ratten och han gjorde som de flesta i det korset, låtsades vara helt ovetande om stopplikten där. När han kommit en bra bit ut på Centralvägen och skulle passera mig, knackade jag till på dörren, och si, han bromsade och frågade vad jag ville. Jag ville bara påminna honom om stopplikten och det blev inte så populärt för han svarade: ”Jag har ju för h-e stannat” (och det hade han ju faktiskt), men jag påpekade att det var ju inte där han skulle ha gjort det. Det passade inte honom, så han vräkte ur sig: ”Jag har ju för h-e stannat, flytta på dig gubbjävul”.

Ur Siléns praktiska bibliotek

I serien "Siléns praktiska bibliotek" utgavs 1909 en samling "Huskurer", d.v.s. "lättfattliga anvisningar gifna af läkare, huru man bör förfara vid lindrigare sjukdomsfall samt i svårare fall, till dess läkare hinner anlända."

Hembygden kommer att fortsättningsvis återge vissa av dessa huskurer och allmänna råd i förvisning om att det är nyttigt läsning för envar.

Andedräkt, elak

Beror oftast på bristande vård af mun och tänder. Botemedlet är då lika enkelt som lätt att finna, men den enda svårigheten ligger i att det ändå så sällan anlitas.

Det består i, att man genast efter uppstigandet och gärna äfven någon gång under dagens lopp noga rengör tänderna med en mjuk, intvålad tandborste samt därpå sköljer mun och svalg med rent vatten eller ännu bättre med ett godt munvatten. Det billigaste munvattnet består af några kristaller, ungefär så mycket som ett risgryn, af övermangansyradt kali, upplösta i ett dricksglas vatten. Man vänjer sig snart vid den något egenomliga smaken. Vidare böra tänderna rensas med tandpetare, icke af metall, helst blott en trästicka eller en fågelpenna, hvarje gång man förtärt något, samt mun och svalg äfven då sköljas. Äro tänderna karierade (ihåliga), tillse noga, att inga matrester få stanna kvar i håligheter och surna eller ruttna.

Vänj barnen från tidigaste ålder att vårda munnen och tänderna. Se Munhålans vård. De kunna därigenom i framtiden undgå mången olägenhet, bland hvilka dålig mage och tandvärk icke äro de minsta.

Elak andedräkt kan äfven hafva andra orsaker,

men i sådana fall bör behandlingen helt och hållet öfverlämnas åt läkaren.

Andfäddhet, se Astma.

Andning, konstgjord,

bör företagas med äfven till utseendet fullkomligt liflösa drunknade, hängda, samt genom os och andra giftiga gaser förgiftade persorer. Det har händt, att personer, som legat en hel timme i vattnet, och förfusna efter flera dagar kunnat genom lämplig behandling återställas till lifvet.

Vid den konstgjorda andningen förfar man sålunda: Alla åtsittande klämplagg aflägsnas. Patienten lägges på rygg, med en kudde eller annat mjukt föremål under skuldrorna. Munnen bändes upp med en träkil eller ett knifskäft samt rensas från slem och blod. Tungan framdrages utanför munnen genom att omfattas medelst en näsduk och hålles hela tiden i detta läge.

Stående bakom patientens hufvud fattar man i hans armar strax ofvanför armbågen och för dem varsamt något utåt, uppåt och bakåt, tills de äro fullt sträckta uppåt öfver hans hufvud. Håll dem så i 2 sekunder (den tid som behöfves för att taga 2 steg, när man går sakta) = inandning.

För sedan armarna långsamt tillbaka samma väg och tryck dem stadigt i 2 sekunder mot bröstkorgens sidor = utandning.

Detsamma upprepas igen, redan efter ett par tag något hastigare, så att armarna sträckas 15 gånger i minuten i jämn takt. När den ene tröttnar, tar genast en annan vid.

Härmed fortsättes i 6 a 7 timmar, ty det har händt att lifsverksamheten åter vidtagit först sedan den konstgjorda andningen pågått så länge.

Familjen Gustafsson i nybygget – traktens sista yrkesfiskare

Vid förra sekelskiftet bodde 35-årige fiskaren Johan Gustafsson med sin hustru i en hyrd liten stuga nära mälärviken Skarven. Hans hustru födde honom dottern Signe år 1898 och sonen Gösta år 1900. Spanska sjukan tog hustruns liv år 1916 och Signe fick då ta över hushållets alla göromål, bara 17 år gammal.

Redan 1901 flyttade familjen till eget boende i en stuga med ett relativt stort landområde alldeles intill Skarvhagen, med tillgång till stranden och plats för nätbodar, brygga och allt övrigt som behövdes för ett aktivt yrkesfiske. Stället heter fortfarande Nybygget och stugan byggdes snart på med en övervåning och veranda, så att det blev plats för alla, fadern, barnen och drängen.

Huset hade efter tillbyggnaden kök med vedspis och stor ugn, ett i vardera planet, en större inglasad veranda likaså, samt i varje plan ett sovrum och ett vardagsrum. Övervåningens vardagsrum användes vid behov också som sovrum. Verandan en trappa upp stängdes och hölls kylig hela vintersäsongen och tjänade som kallförråd bl.a. för en mängd frukt, främst äpplen, från den egna trädgården.

Byggnaden är av trä, målad med Falu rödfärg och med vita knutar. Vid huvudingången, cirka 10 meter från landsvägen, finns en farstuvist. Runt hela huset gick en grusgång, grovt grus, bra för att undvika för mycket ”blöta” vid regnväder.

Nybygget från trädgården sett

Nybygget från landsvägen, med Skarven

Under 1920-talet kom elektriciteten och lyste upp tillvaron. Nu behövdes inte längre så många stearinljus och Optimuslampor, annat än i uthusen förstås.

Vatten för hushållet hämtades med en kopparhink, från en naturkälla ungefär hundra meter från huset, i skogsområdet ovanför ägorna. Först på 1950-talet borrades brunn. Vid en mer omfattande renovering några år senare installerades vattenledning, WC och elvärme, allt blev lite bekvämare för syskonen. Deras far, född 1866, var invaliderad i flera årtionden och bodde hemma med sina barn ända till sin död 1948.

Under senare delen av 1930-talet liksom under 40- och 50-talen hyrde man ut övervåningen till sommargäster. Detta hjälpte upp ekonomin och skapade trivsel och vänskap med nya människor.

Dock blev det trångt med utrymmet; vi sov tre av manligt kön men med högst varierande åldrar i samma lilla rum, Signe sov i vardagsrummet och drängen i drängstugan, läs om den lite längre fram.

På andra sidan vägen byggdes tidigt ytterligare ett trähus, falurött, med plats för förråd, vagnslider, foder, stall för en häst och ladugård för två kor. Hästen Cesar var till stor hjälp på tjugo och trettioalet, ända tills han slutade sina dagar 1936. Han fick hjälpa till med det mesta, jordbruket, transporter för fisket och ibland även skjuts i vagn.

Hästen Cesar med släde i backen mellan Edsby och Kyleborg

På baksidan av uthuset byggde man ett torrdrass, rätt rymligt med två hål för nedsläpp men som nyttjades enbart av en person åt gången, såvitt jag vet.

Strax intill nyssnämnda inrättning tillkom ett grishus (eller svinstia) med en rätt stor och mycket väl inhägnad uteplats, allt avsett för enbart en gris. Åt gången, vill säga!

Längre upp mot skogskanten byggdes ytterligare ett mindre trähus, också i falurött. Här rymdes hönshus, vedbod och drängstuga. I denna kunde man dock bo bara under den varmare årstiden.

Några meter därifrån, alldeles vid skogsbrynet, gjordes en jordkällare. Denna höll en låg och bra temperatur året runt och innehöll mycket av egen produktion: Potatis och rotsaker, grönsaker, sylt och saft, egna konserver och givetvis allt övrigt som fördrade kylförvaring.

Nere vid Skarven byggdes en fiskarbod med ett rum för ”urfiskning” d.v.s. urplockning av fångad fisk ur nyss upphämtade nät när vädret inte tillät

Gösta och Gunnar hänger nät (ca 1940)

att man vistades utomhus. Ett andra utrymme användes för förvaring av motor, bränsle och diverse redskap.

En nätbod fanns också, för nät som torkat på nätställning alldeles intill, även för ryssjor, linor m.m..

Dessutom fanns en stor isstack för fiskfångsterna, nödvändig i tiden före all modern frys- och förvaringsteknik. Isstacken bestod av fyra väggar av tjärat trä som bildade en fyrkant cirka 6 x 4 meter och cirka 1,5 meter hög. I ena kortsidan fanns ett skåp för förvaring av mat och annat. Isstacken fylldes med isblock som sågats med handsåg ur isen utanför bryggan. Isen täcktes med ett tjockt lager av sågspån runt sidorna och ovanpå. Fiskfångsterna som skulle fraktas till Stockholm följande dag lades i täckta trälådor direkt på isen, sedan täcktes de av sågspånet. Detta isolerade väldigt bra. Först sent på hösten fanns ingen is kvar, men då behövdes den ju inte längre. Gösta blev medlem i Svenska Insjöfiskarens Centralförbund, som bildades 1937, och i dess regi såldes fisken i dåvarande Partihallarna vid Centralstationen i Stockholm.

Sågning och upptagning av isen gjordes av en proffsig man från bygden. Han skojade med att fråga vem som ville bli ”undersågare”, hålla i sågen på andra sidan, under isen alltså.

För hushållets tvätt användes en vedeldad stor gjutjärns gryta, praktisk så nära vattnet för sköljningen. I två torkställningar för näten kunde också en del av hushållstvätten hängas vid behov.

En lång brygga kompletterade det hela; det var långgrund och vattennivån varierade rätt mycket med väder och årstid.

Fisket bedrevs i arrenderade vatten: delar av Oxundasjön från Stora Väsby, delar av Mälaren från Runsa samt Harva gårds vatten från längst in i viken av Skarven ända till Roparudden. Detta namn kom av att man förr ropade över sundet efter båt med roddare, som tog resenären över från Nasudd på Granhammarlandet. Även en del av Edssjön arrenderades, från Elvsunda. Arrendena för de olika vattenområdena betalades dels med pengar dels med fisk till respektive vattenägares hushåll.

Båtarna köptes från syskonens kusin Erik Gustafsson och dennes far, som byggde dem själva, stabila och bastanta öppna träbåtar med dubbla par åror och en fisksump i mitten. I början av 1900-talet fanns inga båtmotorer utan två man rodde, dels till vattenarendena, dels till Svartsjölandet, där man fiskade bl.a. siklöja tillsammans med Erik Gustafsson på Korsudden. Två båtar fanns för användning i Mälaren och en i Edssjön.

På 1930-talet drevs fisket i ganska stor skala. Någon gång i början av årtiondet skadades fadern svårt i ett ben och blev invaliderad. Då fick Gösta ta över hela ansvaret och arbetet med fisket.

Som redan sagts arbetade man tidvis tillsammans med kusin Erik och drog not i Mälaren, både vid Svartsjölandet och i Runsas vatten. Det var fantastiskt att se så många sorters fisk i fångsten. Förutom de vanligaste, abborre, gädda och gös, mer sällan även lake, kommer jag ihåg en ”jättestor” ruda som Signe tog till den egna spisen, rensade ur och sköljde noggrant, lade den på en ugnsplåt och sedan in i öppna ugn. Inom några minuter spratt fisken till och ”hoppade” ner på köksgolvet! In i ugnen igen och sedan en mycket spännande måltid, men inget hände, fisken var stilla och smakade mycket bra.

Notfiske skedde dock inte så ofta. Vanligast och beroende på årstid tog man hem fångsten med nät som knöts samman och lades ut i långder som i lämpliga områden kunde vara en halv kilometer långa. Näten hade varierande maskstorlek, Gösta visste vilken fisksort som var mest aktuell.

Gösta på väg till Runsas vatten (foto Gunnar L)

Detta berodde på många olika faktorer: Årstid och fiskens lektider, vattenstånd, närmaste dygnens väntade väderlek, vindriktning och -styrka m.m. Rätt ofta ringde Gösta till Glans, fiskare i Sigtunavattnen, och pratade om fisket, kommande väder och mycket annat.

Allt nätfiske var relativt enkelt att utföra i isfria vatten, men det skedde också vintertid så snart isarna höll. Hästen Cesar slutade sitt liv redan i mitten av 1930-talet och därefter fick alla vinterfiskets transporter ske helt med mänsklig kraft. Då användes en stor släde ”stakkälke” för transport av redskap och fångst. Stakkälken var cirka 3 meter lång och 1,5 meter bred, gjord av bastant trävirke, impregnerad med tjära och försedd med stålskoning i botten av medarna. Fyra grova vertikala stakar av trä, två ”akteröver” och två i mitten, stagade upp och användes för att skjuta på och styra ekipaget som vägde tomt cirka 100 kg.

I början av 1940-talet fanns ibland ingen fiskardrängshjälp att få; det var ont om folk i krigstiden. Jag var i början av tonåren, så jag hjälpte till ibland när jag var ledig från skolan. Minns hur vi gjorde hål, för hand förstas med isbill, för nät och fångst. Det var ofta mer än 20 grader kallt och isarna var en meter tjocka och täckta av lika tjock snö. Det första och sista hålet måste vara stort nog för att ge plats för en trästång något längre än ett nät. Vid stången fästes en lina som togs upp vid nästa hål, där nätet skarvades med nästa nät o.s.v.

Med stakkälken lastad med redskap och fångst gick vi ofta 15 till 20 kilometer per tur. Tyngst var hemfärden; i bästa fall mycket fisk och frysta vattentunga nät. Dessa togs dock inte alltid upp ur vattnet, utan minst två gånger av tre vittjades de på fisken och lades ner under isen på nytt. Runsas vatten var bäst för detta fiske, som tog hela dagen. Vi hade förstas matsäck med oss. Den innehöll alltid färska stekta ägg. Ibland hade kylan gjort att äggen var djupfrysta, med iskristaller som vacker men kall prydnad.

Det besvärligaste vinterfisket var de gånger isen hade fått långa sprickor som fyllets med vatten. Detta trängde upp och blandades med snön till en mäktig sörja, ofta flera decimeter tjock. Hur många hundra kilo kälken med last vägde som mest är svårt att veta, men jobbigt var det!

*Signe och Gösta sätter gäddsaxar i Edssjön
(foto Gunnar L)*

Ett annat fiske var gäddsaxar i serier av ishål längs vassarna. Även här ett rätt hårt jobb rekordkalla snöfyllda vintrar. Detta fiske bedrevs i alla arrenderade vatten, alltså oftast med rätt långa transportsträckor. Om snötäckets inte var alltför tjockt var sparken transportmedlet. Tog sig fram på land såväl som på isbelagda sjöar. Förutom gädda kunde vi få några abborrar modell större.

Gäddsaxfiske var också vanligt i en del arrenderade vatten under sommar och höst. Saxarna hängde i tunna starka linor fästade vid smala stänger. Då, med isfria vatten, hände det tyvärr att saxarna ibland hade vittjats av tjuvfiskare. Gösta var en fridens man, men då blev han ibland mycket ”besviken”, för att nu ta till ett mildt ord.

Vinterfisket var alltså tungt, inte minst de kalla åren i början av 1940-talet, men rätt lönsamt. När våren började komma och isarna smälte i strandkanterna blev det ryssjafiske. I vassen vid långgrunda stränder var det dags för gäddans lek. Särskilt i ett speciellt vattenområde, långgrund och täckt av fjolårets grästuvor, kunde vi ibland fånga gäddorna med bara händerna! Men den mesta fångsten kom förstås från ryssjöar.

Någon månad senare började nätfisket. Det var betydligt enklare nu än under vintern, med båtens hjälp. Vid denna tid fanns båt med motor att transportera fiskare, fiskeredskap och fisk med.

Motorn var under alla år jag minns, från 1930-talet till 1980-talet, en Penta U21 aktersnurra. Gösta vårdade den med omsorg som om den var ett husdjur och med noggrann verkstadsservice.

Motorn finns ännu kvar men är pensionerad.

Att fiska ur nät, ofta koka dem rena, hänga upp dem på torkställning och sedan ta ner, laga hål och ordna dem för utläggning igen var en selsättning som tog tid men var nödvändig och krävde kunskap och handlag.

Avbrott i allt fiske blev det i några kortare perioder under andra världskriget. Gösta var inkallad och tillhörde Sjövärnskåren.

Jag tyckte han var mycket snygg i sin marinblå uniform.

Ett annat minne jag har från denna tid är att åka omkring i bygden på cykel med släpkärra och sälja nyfångad fisk, av alla de sorter. Folk var glada över att kunna köpa något som inte var ransonerat och ändå smakade gott.

Givetvis måste det egna hushållet göra inköp för det dagliga behovet av mat och dryck, även om mycket fanns tillgängligt hemma. En del smärre köp gjordes hos den lilla butik som då fanns i Pråmudden ett par hundra meter från Nybygget, men det mesta handlades hos Rickard Eriksson i Väsby. Jag cyklade gärna i det ärendet, också i halkan vintertid.

Gösta och Signe med hunden Flax på verandatrappan (foto Gunnar L)

Syskonen Gustafsson var mycket förtjusta i djur. Som redan nämnts hade man husdjur, och dit får ju också katt och hund räknas. Detta med undantag för en längre period under nittonhundratrettio- och fyrtioalet, då kronoskogen ovanför var arrenderad för jakt av ett par grosshandlare från Stockholm.

Då var två jakthundar åt gången, stövare, inackorderade. En av mina uppgifter var att rasta och motionera hundarna ute i skogen, det var både roligt och konditionsbyggande. Min favorithund hette Klinga minns jag.

Mat för husdjuren var alltid en aktuell angelägenhet. Det foder som behövdes förutom det som fanns på ägorna köptes från goda vännerna Månssons på prästgårdsägorna mellan Edsby och Runby. Dessutom hämtades avfallsprodukterna kli och boss från kvarnen i Väsby, flera fulla säckar på cykelsläpkärran varje gång.

Under den varmare delen av året gick boskapen på bete, dels på de egna ägorna, dels på ängarna hos grannen på Skarvhagen. Detta var bra både för grannen och för alla på Nybygget, inräknat Rosamunda, som var äldst och vackrast bland kossorna enligt min åsikt.

Tiden gick och det började bli för arbetsamt med både fiske och lantbruk. Hästen Cesar var redan borta och man gjorde sig av med korna, men inte med hönsen förrän några år senare. En del av ägorna styckades av och såldes 1958. På det sättet fick man nya trevliga grannar och en del pengar som användes bl.a. för en genomgripande renovering och modernisering av huset.

Nu blev det också mer tid för Signe att bl.a. träffa sina väninnor, hon var mycket engagerad

Syskonen i hemmets lugna vrå ca 1960 (foto Gunnar L)

i Husmodersföreningen. Denna var under alla år mycket aktiv och det ordnades teater, folkdans och fester i det fria och i skolans lokaler. Några år ägde utomhusfestligheter rum i hagen på Nybyggets ägor, mellan huset och sjön. Senare blev Kanalbacken plats för liknande fester, avslutade med fyrverkerier från Eds Slottsträdgård.

Teatergrupp från Husmodersföreningen Även "karlarna" är damer

Gösta hade nu tid att odla upp en del av tomten och fick fina skördar av grönsaker och framför allt hallon och jordgubbar.

Han var mycket noggrann med allt i trädgården; gräsmattan hade en mängd stenar i vägen för klipparen så då klippte han gräset runt dessa för hand, stående på knä. Rabatterna var alltid fria från ogräs, och vattnade när det behövdes.

Så småningom orkade man inte längre varken fiska eller jobba med annat. Syskonen bestämde sig efter lång tids funderingar att nu var det dags att acceptera ett boende i kollektiv för första gången i livet. En tid hade man fått hjälp från Hemhjälpen, men det blev i alla fall för ansträngande att bo kvar i egen regi. Signe och Gösta blev

Folkdans på okänt ställe, förmodligen nära Eds skola

erbjudna en lägenhet i Dragongården, centralt i samhället.

Högst upp i huset, något verkligen nytt för dem! Lägenheten var mycket trevlig och med bra utrymme för dem båda. Tidigare hade alla förslag om något liknande avvisats med frenetisk tystnad, men nu, plötsligt, sade Signe: Ja det här tar vi väl då, eller hur Gösta?! Ja vi gör väl det, sa Gösta, och så blev det.

Syskonen flyttade in och trivdes förhållandevis bra. De behövde nu rätt mycken tillsyn och service och kände att denna nyordning var den riktiga för dem. Tyvärr blev Signes hälsa snabbt allt sämre och hon blev överförd till vård på Löwenströmska, där hon avled den 14 mars 1986.

Gösta trivdes i längden inte där han bodde, högt upp så han inte kunde se människorna nere på marken ordentligt. Han använde en kikare för att komma närmare, men det var ingen bra lösning;

han ville bo marknära som han gjort i hela sitt liv hittills. Med god omtanke och service från berörda tjänstemän fick Gösta flytta till en ny bostad i Runby servicehus, marknära och närmare Nybygget, på rätt sida om järnvägen. Han bodde där och trivdes bra, firade sin nittioårsdag med ”fullt hus” och mycken uppvaktning. Gösta avled den 12 januari 1991.

Syskonen vilar tillsammans med sin far på Eds kyrkogård.

Nybygget köptes 1985 av en ung familj, far och mor och liten son, och de är helt rätta nya ägare som vårdat och utvecklat Nybygget i en miljövänlig och omsorgsfull anda. I samband med försäljningen och utflyttningen togs en del äldre redskap och andra föremål om hand av Hembygdsgården.

Jag som skrivit detta är son till Signes bästa väninna som avled när jag var fyra år. Strax innan dess följde jag med min mamma per tåg från Stockholm, sedan gick vi från Väsby station till Nybygget. Vi stannade vid Kanalbacken, slog oss ner och rastade med saft och smörgås, innan vi gick vidare till tant Signe och farbror Gösta och deras far Johan.

Jag blev kvar där till vuxen ålder.

Gunnar Lamberg

Glöm inte

Bibliotekets
familjedag

30 oktober 10-15

Överraskningar väntar!

Samarr. med biblioteket och Bibliotekets Vänner

Hembygden lockar allt fler

Allt fler svenskar söker sig till hembygdsrörelsen. De senaste fem åren har 81 nya föreningar bildats och antalet medlemmar i Sveriges Hembygdsförbund är nu uppe i 450.000. Sedan 2003 har besökarna till förbundets olika aktiviteter ökat med 500.000. På förbundet ser man ökningen som en del av globaliseringen.

- Människors ökade rörlighet och intresset för den egna hembygden är två sidor av samma mynt, säger Henrik Axiö, seniorrådgivare på Sveriges hembygdsförbund. Europeiseringen och internationaliseringen leder till ett behov av rotfasthet, av att veta mer om den plats vi bor på.

De närmaste åren gör förbundet två parallella satsningar på byggnadsvård och på projektet "Kulturarvet och toleransen." Det senare syftar till

att göra kulturarvet till en angelägenhet för alla svenskar, oavsett etnisk bakgrund.

- När främlingsfientligheten ökar är det viktigt att ta ställning. Vårt samhälle är uppbyggt av mångfald genom århundraden och det är en tanke som vi tycker är stimulerande. Begreppet hembygd har ofta använts ideologiskt av främlingsfientliga krafter. Nu satsar Sveriges Hembygdsförbund på utbildningar och seminarier för att visa hur sådana kopplingar gjorts genom historien och hur de kan bemötas i framtiden.

Saxat ur "Populär Historia" nr 4 2010

Citat ur folkvimlet – uppländska ordspråk

"Jag slår där mästare'n slår", sa smedhalvan och slog sig på tummen.

Tierpar'n är inte snål, men han är försiktig.

Ungdomen rasar, sa käringen, hoppade över halmstrået.

"Vid glasens klang", sa skomakar'n, tömde blötbljan.

"Det var ingen glädje med den sorgen", sa käringen som grät på fel grav.

"Här blir det strid på liv och död", sa skraddaren som ramla omkull i myrstacken.

"Vad var det som föll?", sa skraddaren, när han ramlade under bordet.

"Det är tätt på given", sa fan när han spelade kort med sig själv.

Om inte om hade varit i vägen så hade käringen stångat tjuren i stället för tvärtom.

När solen hade gått ner, så var det så kolenste svart som att se en sotare i röven.

Lars E. Jansson

Vid köksbordet med Marianne och Britt-Marie

Marianne Ericsson och Britt-Marie Sallborg, som båda förstås sedan länge är medlemmar i hembygdsföreningen, har många minnen från barndomen på Torsåker, där Britt-Marie växt upp och där Mariannes far- och morföräldrar bodde. Tidigare har Marianne berättat för Hembygdens läsare hur statarna hade det och lånat ut fotografier och nu minns de gårdafarihandlarna som kom med jämna mellanrum.

”Amerikanarn” kom på cykel med stadiga pakethållare både fram och bak, svepte ihop varorna i stora tygknyten som han slängde över axeln och bar in i köket hos Mariannes mormor. Där samlades grannkvinnorna för att köpa allt från lakansväv, förklädestyg, damunderkläder och näsdukar till blåkläder åt karlarna. Mormor bjöd på kaffe och munarna gick medan man vände och tummade på varorna.

Lång-Luven, en luffare som ofta höll till på Väsbykogen, passerade Torsåker då och då för att kursa skosnören, säkerhetsnålar och andra småsaker.

En annan nasare kallades ”Väsbyhandlarn” och hade korta varor i en resväska. Även han for omkring i bygderna på cykel med resväskan på pakethållaren och gjorde också han affär på sybehör och mindre saker. Onsdagar och lördagar kom ”Slaktarn”, d.v.s. Nyberg från Norrviken med skåpbil. Han kom ofta sent på kvällen, ibland så sent som vid 11-12-tiden och var ofta rejält påstruken. Affärerna med köttfärs, korv, ost, smör och godis gick ändå bra. Mariannes morfar, som redan hade sovit en bra stund eftersom han skulle upp och se till korna klockan fyra, trevade rätt på plånboken och kravlade sig ur pinnsoffan och ut på backen för att handla av ”Slaktarn”. Om de hade tur, kom Nyberg tidigare och om flickorna hade pengar kunde de köpa både saftstänger, Ako-kola och tjong. Man räknade noga på vad man kunde få för tioöringarna.

En brödbil kom mindre regelbundet förbi Torsåker. De allra flesta bakade vetebröd o.d. själva, men Britt-Marie minns att hennes mamma köpte kubar och stora, runda tekakor från brödbilen.

Fiskbilen kom en gång i veckan. På senare tid var det ”Fisk-Pelle”, Rudolf Pettersson, som körde. Förutom fisken sålde han också lingonsylt och potatis, men knappast särskilt mycket av det sistnämnda till Torsåkersborna, som själva odlade potatis och plockade lingon.

Britt-Marie hade en katt, som hette Kickan. ”Idag kommer han”, kunde hennes mamma säga till katten, som sedan satt stilla på verandan hela dagen och väntade på fiskbilen för att få strömming.

Marianne Ericsson och Britt-Marie Sallborg

De som bodde på Torsåker behövde inte ta sig till samhället, samhället kom till dem. I tvingande fall tog man sig till Väsby för att besöka läkare eller gå på posten. Post och tidningar hämtades annars dagligen till alla med häst och vagn och lades i en låda, som stod innanför dörren till vänster där man kom in i stallet, och där man fick gå och bläddra bland försändelserna för att hitta sin

post. Systembolag fanns i Sigtuna. Lanthandel fanns i Skånåla eller så kunde man besöka Richard Erikssons filial vid Klockåsen. En del av Torsåkersbarnen gick i skola i Väsby och fick ibland i uppdrag att handla hem något från någon affär. Någon bank fanns inte annat än i Stockholm och några bankärenden hade man just inte heller.

Gottrörabussen gick förbi Torsåker. Ågaren, den trinde Emil Sandén, körde ofta själv men hade även inhyrda chaufförer. Bussen gick ända in till Stockholm, och det hände, att man fick åka in till Odenplan, som var slutstation, och därifrån ta sig ner till Grand Bazar eller Epa för att köpa julklappar eller på våren köpa examensklänning på PUB.

Berättat för Inga Lisa Gustafsson

Sveriges Hembygdsförbunds riksstämma i Skara 28-30 maj

I år genomfördes Sveriges Hembygdsförbunds riksstämma i Skara 28-30 maj. Som arrangör stod Västergötlands Hembygdsförbund som är ett av de största regionala förbunden med 220 medlemsföreningar. Arrangörerna fick alla praktiska arrangemang att fungera väl. Skara är en intressant gammal kyrko- och lärdomsstad som bjuder på mycket intressant historia och bebyggelse från olika epoker. Stämmolokalen i en modern tillbyggnad till Stadshotellet var kanske inte den mest inspirerande.

Inbjudna talare var bl.a. kulturminister Lena Adelsöhn Liljeröth och kommunalrådet Charlotte Nordström vilka lyfte fram hembygdens stora betydelse respektive vad Skara och Västergötland har att erbjuda.

Hälsningstal hölls av (från vänster) kulturminister Lena Adelsöhn Liljeröth, kommunalrådet Charlotte Nordström, Eva Bergström-Hyenstrand, ordförande Västergötlands hembygdsförbund och Birger Svanström, ordförande Sveriges Hembygdsförbund

På stämman deltog närmare 200 hembygdsaktiva, varav 86 var valda regionala ombud. Stockholms Läns Hembygdsförbund representerades av Birgitta Biesheuvel (Hägersten), Lars Hjeltman (Grödinge), Eric Magnusson (Tyresö), Christina Pettersson (Vätö) och undertecknad Klas Lundkvist (Upplands Väsby). Även vår hembygds-konsulent Ann Pettersson var som de flesta av de regionala konsulenterna och riksförbundets konsulenter med som åhörare.

Ordförande Birger Svanström, från Högsby i Småland, pekade i sitt inledningsanförande på några viktiga händelser under året:

- att socknen har blivit registerenhet
- att arbetet med att få statligt stöd till hembygds-gårdar och flyttade byggnader gett utdelning genom projektet **Hus med historia**, där staten avsatt 30 miljoner kronor av kulturmiljövårdsanslaget till byggnadsvård och informationsinsatser på hembygds-gårdarna

- att projekt **Kulturarvet och toleransen** fått stor uppmärksamhet såväl inom som utanför hembygdensrörelsen

Svanström omvaldes senare av stämman som ordförande för Sveriges Hembygdsförbund.

Sju motioner behandlades av stämman:

- beslutades att SHF ska uppvakta Sveriges Kommuner och Landsting för att uppmärksamma de regionala och landstingskommunala anslagsgivarna på behovet av konsulenttjänster. Motionen inlämnad av Bohusläns hembygdsförbund.
- stämman gav förbundsstyrelsen i uppdrag att utarbeta en IT-strategi för hembygdensrörelsen. Motionär: Stockholms läns hembygdsförbund.

- Heimbygdas (Jämtland) motion om att ta fram ett centralt bankavtal avslogs av stämman.
- på förslag av Norrbottens Hembygdsförbund beslutade riksstämman att SHF ska väcka intresse för sinnenas betydelse i hembygdensrörelsen.
- på förslag av Jönköpings läns hembygdsförbund beslutade stämman att SHF arbetar för att få nya funktionärer till föreningarnas styrelser.
- SHF får i uppdrag att inom arbetet som pågår med medlemsregister undersöka möjligheten att erbjuda medlemsföreningarna medlemskort och förtryckta informationsblad med inbetalningskort. Motionär: Hembygdsrådet på södra Öland.
- SHF ska utarbeta ett kortfattat stadgeförslag för föreningar med rekommendation om att inleda stadgarna med SHF:s grundsyn. Motionär: Kronobergs läns hembygdsförbund.

Mottagarna av plaketten för rik gärning i hembygdsvårdens tjänst. Längst till höger förbundets ordförande Birger Svanström och vice ordförande Ingela Broström

Styrelsens förslag till stadgeändringar återremitterades av riksstämman. Förslaget går ut på att skapa tydligare regler för medlemskap i organisationen.

På fredagskvällen var det högtidsmiddag i Stadshotellets stora sal. I samband med den delades Hembygdsrörelsens ”Plakett för rik gärning i hembygdsvården” ut. De som fick plaketten i år var (förslagsställande förbund inom parentes):

- Per Andersson (Halländska hembygdsrörelsen).
- Birgitta Biesheuvel (Stockholms läns hembygdsförbund)

Vid sidan av domkyrkan finns många andra landmärken i Skara, inte minst det fina vattentornet från 1898

- Bertil Nyberg (Kronobergs läns hembygdsförbund)
- Tage Claesson (Västergötlands hembygdsförbund)
- Gudrun Rydberg (Dalslands Forminnes- och Hembygdsförbund)
- Hans Eriksson (Heimbygda, Hembygdsförbund för Jämtlands län)
- Mirja Korpela (Sveriges Hembygdsförbund)

Fredagskvällen avslutades med konsert i domkyrkan av Skara domkyrkokör under ledning av domkyrkoorganisten Reibjörn Carlshamre och riksspelmannen Lars-Olof Ejstes. Konserten hade både sakrala och folkmusikinslag.

Bland lördagens seminarier hade jag valt det som handlade om ”Vilken historia vill vi i Hembygdsrörelsen skriva”. Seminariet kom att handla både om historien vi förmedlar om vår hembygd men även om den egna organisationens/föreningens historia.

Lördagens hembygdsfest var förlagd till den mycket fina Odensåkers hembygds gård vid fågelsjön Östen.

Västgötaresa

I anslutning till Riksstämman ordnas sista dagen alltid ett antal hembygdsresor i den aktuella regionen. Jag valde att vara med på den som hade temat om ”Uranbrytning och annan utvinning, vilka blir följderna”. Resan leddes av Jan Lindholm från Falköpings Naturskyddsförening och Eva Bergström-Hyenstrand, ordförande i Västergötlands hembygdsförbund. Inledningsvis gick turen till Ekornavallen, ett av Västergötland och landets mest imponerande fornlämningsområde med sina gånggrifter.

Billingebergen innehåller en rad olika bergarter och mineraler. Förutom kalk- och sandsten så

Ekornavallen - ett av Västergötlands mäktigaste och mest fascinerande fornlämningsområden med bl. a. fyra gånggrifter

finns det i alunskiffern uran. Efter att ha besökt det nedlagda kalkbrottet i Rössberga så gick turen vidare till Ranstad i Häggum söder om Skövde. Här guidades vi av Bengt Kindbom, som tidigare arbetet med uranprospekteringen i området men som sen 1970-talet varit mot uranbrytningen och varit aktiv politiker både lokalt och som riksdagsman för centern. Nu är Kindbom ordförande i Häggums Hembygdsförening. Lunch serverades på bygdegården Häggum.

I Ranstad tittade vi på det återställda landskapet där det bröts uran på 1960-talet. De kvarvarande storskaliga byggnaderna på själva Ranstadsverken kommer nu att rivras. Tyvärr finns det ingen opinion för bevarande av dem. Hembygdsföreningen arbetar i stället aktivt med att rädda arkiv och minnen från uranbrytningsepokens korta historia.

Nu har det getts nya prospekteringsstillstånd för uran brytning i området och Naturskyddsföreningarna och Hembygdsföreningarna i området kommer inte att låta detta ske obemärkt.

Dagen avslutades med en rundtur i det fantastiska landskapet i Valle härad, strax norr om Varnhems kyrka. Inom området finns en serie naturreservat. Eftermiddagsfikat serverades på stiftsgården i Flämslätt.

Text och foto: Klas Lundkvist

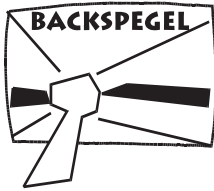

En av Ranstadsverkets kvarvarande byggnader som kommer att rivras. Häggums hembygdsförening arbetar med att dokumentera och intervjua de som arbetade med uranhanteringen

Uranbrytningsområdet som återställts efter avslutad verksamhet. Här bröts 1960-65 1,5 miljoner ton alunskiffer ur vilket 215 ton uran utvanns till det svenska kärnkraftsprogrammet. Återställningsarbetena genomfördes 1990-92

Läs mer om uranbrytningens historia och de nya planerna på uranbrytning på webben: Uranet i Ranstad - reportage gjort av Radio Jämtland: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=78&artikel=3159749>

På näringslivsdag i Infracity

Hembygdsföreningen var inbjuden till Näringslivets Dag på Scandic Infracity den 25 mars, där företagare och föreningar visade upp sin verksamhet och knöt kontakter.

Hembygdsföreningen visade ett bildspel om Väsby och spred sitt budskap med program- och informationsblad.

Inga Lisa Gustafsson

Föredrag om bronsåldersfolk

Många forntidsintresserade hade samlats den 28 mars i ladugården för att höra Mikael Söderblom, som tidigare arbetat på Gunnes gård, berätta om bronsåldersfolket i trakten. Hembygdsföreningens ordförande, Kjerstin Björkman, välkomnade åhörarna och gjorde reklam för kommande program, som alla handlar om forntiden.

Mikael Söderblom ansåg att all förhistorisk vikt i denna trakt lagts på vikingatiden, fastän "Väsbyborna" har varit i farten i flera tusen år. Han gjorde en utblick runt om i landskapen, exempelvis till Broby, Håga och Hallunda, där det finns husrester, gravar och åkrar från bronsåldern. I Upplands Väsby finns spår av bronsåldern i Tolan, bl.a. ter-

Mikael Söderblom

rasseringar, stensträngar och husgrunder. Det finns också ett bronsåldersröse ovanför "elverket" som man hittar om man går fornslingan från Smedby och ytterligare två rösen i närheten av Norra Berget samt en härddatering från bronsåldern ute vid Runsa.

Mikael Söderblom berörde också de utgrävningar, som pågår i Brunnby Vik och de som ska påbörjas vid Runsa och som förhoppningsvis kommer att sprida mera ljus över olika tidsåldrar. Som illustration till sitt föredrag hade han ur hembygdsföreningens samlingar lånat en yxa av grönsten, funnen vid Törnby, en holkya, funnen i Tolan, och en liten metallkniv, allt från bronsålderstid.

Efter föredraget gavs det tid till frågor och kaffedrickande. Mer om forntiden kan läsas i "Bronsåldersmordet" av Jonathan Lindström, en bok om Granbymannen, "Forntid i Sverige" av Dag Lindström samt skriften om Runsa fornborg och "En bok om Upplands Väsby" av Alf Nordström och Johan Curman.

Inga Lisa Gustafsson

På resande fot

var rubriken på årets Almqvistsalong den 31 mars. Biblioteket var fullt av entusiaster, som ville följa Väsbyförfattaren på hans strövtåg och resor när och fjärran. Skådespelarna Irene Lindh och Måns Westfelt, ordföranden i Almqvistsällskapet Olof Holm och författaren Cecilia Sidenbladh höll i scenprogrammet och bollade brev, teaterstycken och andra texter ur Almqvists rika produktion mellan sig. Bl.a. läste man den första skildringen av

*Olof Holm och Irene Lindh
med C J Almqvist i bakgrunden*

en järnvägsresa i svensk litteratur, en resa som C J L Almqvist gjorde från Paris till Versailles 1840.

Den litterära salongen avslutades med ett brev från landsflykten i Amerika till dottern Maria 1853, några utdrag ur "Sesemana" och en liten frågestund. Alla hade en trevlig kväll och salongens tillskyndare, Hembygdsföreningen, ABF, ABF Seniorakademien, Bibliotekets Vänner och Biblioteket självt kunde känna sig nöjda med sitt arrangemang, som säkert återkommer ett annat år.

Inga Lisa Gustafsson

Rumbyätten

Den 18 april höll Mats Lejdeby ett föredrag i ladugården om Rumbyätten, en spännande stormansätt i tidig medeltid. Detta föredrag har han hållit tidigare vid bibliotekets familjedag i november 2009, men repetition skadar inte eftersom det finns många namn att hålla reda på. Mats Lejdeby berättade att han intresserat sig för kommunalt självstyre och forskat i detta och då stött på det för Väsbyborna välkända namnet Finvid Finvidson 1296. Han redogjorde sedan för kopplingar mellan olika släkter och nämnde andra forntida "kändisar", t.ex. Onäm, Fastvi och Ragnvald, som vi känner från runristningar i Ed.

Mats Lejdeby visade också på olika teorier om namnen Rumby och Runby och hur de kan ha uppstått och hade också intressanta sidouppläsningar om vem som inrättat klostret i Sko, hur det gick till vid brudrovet i Vreta kloster i mitten av 1200-talet, folkungastrider och att Ed har flest kvinnonamn i Sverige på sina runstenar.

Roland Storm ställer frågor till Mats Lejdeby

Efter föredraget blev det kaffestund och tillfälle att ställa frågor till föredragshållaren.

Inga Lisa Gustafsson

Miljödagar 2010

Kommunens miljödagar 24-25 april i samarbete med lokala föreningar innehöll många aktiviteter.

Hembygdsföreningen hade för sin del valt "Hus med historia" som rubrik på sin insats och visade då främst exempel på äldre byggteknik i det gamla sädesmagasinet, som så småningom ska renoveras. En utställning med äldre redskap för träarbete hade iordningsställt, där besökarna kunde se timmerbila, tvåmans timmersågar, rundsåg, strykmått, spännverktyg, rubank, oxhyvel, navare och flera andra sorters hyvlar liksom en samling av böcker och broschyrer om renovering och byggnadsskick. Vice ordförande Klas Lundkvist var på plats och visade tänkta reparationer och svarade på frågor.

Hus och bodar var öppna, vagnar utdragna ur vagnslidret, caféet gjorde en liten tjuvstart i vårvädret och man hade en station med två frågor i Cykelfrämjandets miljötramp.

Klas Lundkvist visar redskap för träarbete

Inga Lisa Gustafsson

Vårens vandringar

Ett säkert kort är en vandring till Runsa Fornborg på våren när slånjärsbuskarna blommar.

Det lyckades vi pricka in i år. Vandringen var ett av vårens program i serien med rubriken "Från bronsålder till järnålder".

Den 2 maj möttes vi vid Runsaparkeringen och vandrade mot den majestätiska skeppssättningen och vidare till fornborgen på högsta höjden.

Vi hade förmånen att i gruppen ha en av de personer som veckan efter vår vandring skulle vara med i utgrävninglaget. Han berättade om tidigare utgrävningar på fornborgen. Alla lyssnade intresserat och kunde tänka sig en ny vandring under utgrävningstiden.

Forskningsutgrävning skulle inledas veckan därpå och pågå i fyra veckor.

Nästa vandring genomfördes den 13 juni och hade rubriken ”Vi möter Ragnvald på kyrkstigen”.

Vi samlades vid Eds kyrka och promenerade på den gamla kyrkstigen och ännu tidigare ridvägen, på västra sidan av Edssjön.

Väl framme vid det stora runristade blocket tog vi del av Ragnvalds runinskrift om sin mor Fastvi och hans egna äventyr som krigarföljets hövding borta i Bysans på vikingatid.

Vandringen avslutades i Eds klockarstugas trädgård med att deltagarna åt sin medhavda matsäck och redan ville ha fler vandringar i Väsby historia.

Kjerstin Björkman

Hembygdsföreningen i centrum

I den föreningsmessa som ägde rum i Väsby centrum den 8 maj deltog ett fyrtiotal föreningar. Hembygdsföreningen passade på att visa sin nya roll-up och gjorde i övrigt reklam för sin verksamhet med bildspel om Väsby, informationsfoldrar, årsprogram och medlemsblad samt muntlig information.

Inga Lisa Gustafsson

Cykelturen 16 maj

Söndagen 16 maj ordnade Hembygdsföreningen och Cykelfrämjandets Norrortskrets en gemensam cykeltur i de allra östligaste delarna av kommunen som gränsar mot Vallentuna och Täby.

Åtta personer slöt upp vid Främjartorpet. Via Harby och Ödsmarken gick turen genom det Smedby som ligger i Fresta socken längs Gud-

Kaffepaus.

byvägen.

Här håller nu ett område med tidigare mest sommarstugor att omvandlas då allt fler villor för åretruntboende byggs. Fikat avnjöts vid de fina runstenarna vid Risbyle väster om Vallentunasjön.

Text och foto: Klas Lundkvist

Studiecirkel

Så har vi då, elva starka, nutida kvinnor i Upplands Väsby, startat studiecirkeln ”Förtidens starka kvinnor”! Detta under ledning av Kjerstin Björkman, som är en outtömlig kunskapskälla och inspiratör!

Vår första uppgift blev att gå ut och hitta och läsa på de runstenar, som finns i vår egen socken. I Upplands Väsby finns 76 ristningar. Vi är runstenstätaste kommunen i landet. Dock är inte alla bevarade.

Det blev intressanta och spännande träffar! Tänk så mycket vi har att lära av dessa starka kvinnor som funnits och som faktiskt styrde hela tillvaron och förde traditionerna och släktkunskapen vidare, medan männen var på vikinga- och andra jaktäventyr!

Vi har varit på upptäcksfärd på Ekeby och i skogarna där hittat ristningar från Estrids och Ingegerds tid på 1000-talet. De ristningar som finns på vanliga stenhällar i skogen, hade vi aldrig sett medan vi letat blåbär och svamp, om inte Kjerstin visat oss på dem! Vi satt mitt i gravfältet på Ekeby och åt vår matsäck medan historiens vingslag susade omkring oss!

Cirkeldeltagarna tar paus i det gröna

Vi har också besökt Hargs säteri, gått utmed den gamla å-fåran och anat de starka kvinnornas arbete, vård om barn och gamla och bevarande av historien. Här finns fantastiska ristningar på mossiga stenhällar! Vi fick skrapa bort lite mossa för att hitta hela ristningen med namn på de forntida personer, som då bebodde vår bygd! Ragnvald, Jarlabanke, Ingrid, Ingegerd m fl....!

Vi fortsätter till hösten med bla besök i Sigtuna, Ingegerds hemstad. Ingegerd var dotter till Olof Skötkonung!

Fortsättning följer.....

Susanne Bergman

Busstur med Almqvist

Lördagen den 29 maj avgick en fullsatt buss från Upplands Väsby station för att studera olika Almqvistmiljöer i och runt Upplands Väsby. Det var tredje året i rad som en sådan bussrundtur arrangerades av hembygdsgörelsen, bibliotekets vänner och ABF Seniorakademin. Även i år var

Bussresenärerna vid Antuna

intresset stort och alla som anmält sig kunde dessvärre inte komma med.

I år var den röda tråden miljöer som Almqvist beskriver i berättelsen "Målaren". Trots en lite småregning dag hade vi tur och kunde stanna och uppleva olika miljöer på plats samtidigt som Olof Holm från Almqvistsällskapet både berättade om Almqvists liv och läste högt ur olika verk.

Vårt första stopp var vid Kairo där vi kunde blicka ut över Munkholmen som är en viktig miljö i berättelsen "Målaren". Sedan fortsatte vi till Eds kyrka och samlades vid Loves styvmors grav och Karin Rosberg sjöng en av Almqvist songes.

Färden gick vidare till Antuna där Carl Curman hade vänligheten att ta emot gruppen. Sedan fortsatte vi till Sigtuna med mera högläsning och picnic-paus på museets fina gård. Hemresan gick förbi Skånela kyrka och med högläsning ur verket Sviavigamal med många påhittiga fornnordiska asaberättelser placerade i våra trakter. Där bl a Fysingen, Hammarby och Picchus nämns.

Vanja Edwinson

Växtmarknad

En del av växtmarknadens utbud

På Mors dag, den 30 maj, höll Upplands Väsby Trädgårdsgörelsen växtmarknad vid hembygdsgården. I ett fullkomligt strålende väder såldes växter och plantor av alla slag. Utbudet är alltid stort. Denna gång kunde man inhandla alla sorters pelargoner, stora och små dahlior, paprika, chili, anemoner, fingerborgsblomma, akvileja, stormhatt, violer, daggkäpa och lungört liksom plantor av clematis, bergvänderot, presidentsippa,

lewisia, benved och pioner. Det fanns också en del litet extra intressanta saker såsom citronträdsticklingar, en rönn med rosa blommor och ett par tjusiga kobrakallor. I ett stånd fanns rabarber- och äppelchutney liksom inlagda vitlöksmorötter.

Per Erik Eriksson med spelmän

Affärerna syntes gå bra och besökarna kunde ta sig en kopp kaffe i solskenet från det för dagen nyöppnade sommarcaféet och lyssna till Per Erik Eriksson som tillsammans med tre andra spelmän framförde "Bonnlundavalsen" och andra trevliga låtar på dragspel, fiol, nyckelharpa och bas.

Inga Lisa Gustafsson

Årets friluftsgudstjänst

Gudstjänsten inleddes i fint sommarväder. Anders Rune från Eds församling var ansvarig för arrangemanget från församlingarnas sida. Göran Bondesson, Missionskyrkan, höll predikan med temat "Gud söker dig". Han gjorde en jämförelse med en Lottovinnare som inte visste att han vunnit en stor summa pengar och därför var eftersökt. På samma sätt har vi alla en högvinst att hämta ut, då Gud söker oss. Det går att klara sig utan Gud, men människan blir dock inte hel förrän Gud finns med. Livet med Gud ger ytterligare en dimension i tillvaron, menade Göran Bondesson.

Dagens kollekt gick till olika kyrkliga hjälpororganisationer. Vi var ca 100 gudstjänstdeltagare.

Efter gudstjänsten var det uppdukat för kyrkkaffe på gårdstunet, men alla fick raskt förflytta sig inomhus då det började ösregna. Det gick bra att sitta i Mangårdbyggnaden, i Zamores stuga och i visthusboden och dricka kaffet.

Efter kyrkkaffet, återigen i vackert väder, startade en pilgrimsvandring som gick via Stora Wäsby till Missionskyrkan där en mässa avslutningsvis ägde rum.

Barbro Kvist

Medlemsavgiften 2010.

Hembygdsföreningens uppdrag är att ge alla kommunens innevånare hembygdskänsla och gör det genom olika program under året, vandringar, föreläsningar, bildvisningar, guidningar, sommarcafé mm.

Till stor del "lever" föreningen på sina medlemsavgifter och kan tack vare dessa erbjuda de flesta program och arrangemang under året alldeles gratis.

Förhoppningen är att just du vill fortsätta vara medlem och genom att betala din medlemsavgift, 125:-, medverka till att vi kan hålla samma nivå på våra program som hittills.

Med denna tidning följer, för dig som ännu inte betalat medlemsavgiften för 2010, ett inbetalningskort med ditt medlemsnummer i föreningen.

Vi ber dig att använda ditt medlemsnummer vid inbetalningen.

Till föreningen har det inkommit några betalningar av medlemsavgiften där ingen avsändare är angiven. Tyvärr kan det visa sig att fast du betalat så får du en påminnelse. Det kan bero på att du är en av dem som glömt tala om vem du är när du betalade.

Om någon av dessa skulle vara du ber vi dig kontakta oss så att det kan rättas till.

Med vänlig hälsning

Kjerstin Björkman, ordförande

tel.: 08 – 590 320 82.

Nationaldagsfirande 2010

Ett härligt solsken värmdde tunet vid Hembygdsgården den sjätte juni, där en stor skara väsbybor hade samlats för att fira nationaldagen.

Trumslagare från The New Drumrollers ledde tåget av nya svenska medborgare till deras platser nedanför scenen, varifrån de och den övriga publiken hälsades välkomna av hembygdsföreningens ordförande, Kjerstin Björkman. Medborgarskaps-ceremonin för de väsbybor som blivit svenska medborgare 2009 följde efter en dansuppvisning av barn från Väsby folkdansgille och var och en fick ett minnesbevis och en bordsflagga i trä.

Traditionsenligt sjöng Upplands Väsby musik-klass och Väsbykören glada sommarsånger och Picchus spelmän lät folkliga toner höras över gården. Dagens konferencier, Lasse Wahlström, fick publiken att vifta med flaggorna och sjunga med i nationalsången, Idas sommarvisa och Ut i vår hage.

Till årets Väsbybor hade utsetts musikgruppen ”Heat”, som gjort Upplands Väsby känt i musikkretsar. Tyvärr kunde de inte närvara vid utdelningen av utmärkelsen, men representerades av sin manager och chaufför, ”Kenta”, som intervjuades på scenen.

Programmets sista nummer var en bugguppvisning av Väsby dansklubb, varpå alla som medverkat under dagen avtackades på scenen och tillsammans med publiken sjöng ”Den blomstertid nu kommer.”

Inga Lisa Gustafsson

Publikbild

Inmarsch med svenska flaggan

Väsby Dansklubb buggar på scenen

Här kommer Väsby Folkdansgille

Ny medborgare

Buskspel med Picchus spelmän

Mitt i plåten

Årets sommarutställning, kallad ”Mitt i plåten”, har bestått av plåtburkar i alla färger och former, enkelt hopsamlade i närmiljön. Alla har vi burkar av ett eller annat slag, många samlar.

Kryddburkar

De färggranna bleckplåtsburkarna slog igenom i Sverige på Stockholmsutställningen 1897. Det var då chokladfabrikanten Erik Nissen (senare Mazetti) började sälja specialgjorda kungapastiller i läckra plåtaskar. Pastillaskarna gjorde succé och andra choklad- och konfektyrfirmor var inte sena att haka på trenden. Marknaden fylldes snart av fantasifullda och påkostade reklamburkar.

Till de stora aktörerna hörde Mazetti och Cloetta, men även mindre godisfirmor satsade stort på att göra reklam med hjälp av läckra burkar. Kaffe, te, kakor, tobak, kryddor, klister, nålar, grammofonstift, rakblad och apoteksvaror – allt

Apoteksvaror

Kakburkar och andra burkar

Kaffe- choklad- och teburkar

kom att exponeras i färgglada bleckburkar med firmamärke ovanpå dekoren.

I vår sommarutställning har det mesta varit representerat från Ögoncacao och Albyl till Tiger Brand och Örebro Kex och burkarna har fyllt alla lediga ytor i mangårdsbyggnaden. Minnen, tankar och återseendets glädje har väckts hos många besökare.

Apropå kungapastiller så säljs ”Anckarstöms krutblandning” i stilfull plåtburk på Livrustskammaren i Stockholm.

Inga Lisa Gustafsson

Den största och den minsta burken

Kommunens planer för Runsahalvön och Väsby Sjöstad

Kommunen har under flera år arbetat med planerna för södra Runsahalvön. Planerna har blivit allt mer omfattande. Nu har den fördjupade översiktsplanen för Väsby Sjöstad har under våren varit ute på remiss.

Under det senaste året har Friluftsförbundet, Naturskyddsföreningen och Hembygdsföreningen träffats vid några tillfällen och diskuterat Runsahalvön framtid och främst planerna för den så kallade Väsby Sjöstad. Diskussionerna har varit givande och föreningarna har många gemensamma synsätt. Bland annat så publicerade föreningarna i månadsskiftet maj-juni en gemensam debattartikel i lokalpressen med rubriken "Upplands Väsby's attraktivitet på väg att byggas bort".

Föreningarna har nu skrivit sina egna remissvar, vilka på ett bra sätt kompletterar varandra. För att få andra föreningar vars verksamhet kommer att påverkas av planförslaget har Friluftsförbundet, Naturskyddsföreningen och Hembygdsföreningen nu bjudit in andra föreningar till att medverka i ett bredare utrop riktat till kommunens beslutsfattare. Även om samrådstiden nu gått ut för detta skede av planprocessen är ju inte frågan på något sätt avgjord!

Planförslaget för Väsby Sjöstad är mycket omfattande och innehåller flera viktiga förstudier, de viktigaste är: Handlingsplan Väs-

tra kommundelarna (2008), Sättra Förstudie (2008) och Järvakilsutredningen (2009).

Allt material finns på kommunens webbplats:

www.upplandsvasby.se -> Planera, bygga, bo & miljö -> Detaljplaner -> Detaljplaner på gång -> Föp Väsby Sjöstad

eller direktlänken:

www.upplandsvasby.se/Toppmeny/Kommunen/Enheter/Stadsbyggnadskontoret/Detaljplaner/Detaljplaner-pa-gang/Fop-Vasby-Sjostad.html

Delvis är underlagsmaterialet mycket bra men problemet är att man inte drar rätt slutsatser - bevara Runsahalvön med dess fantastiska natur- och kulturlandskap från storskalig utbyggnad!

Planen innehåller två alternativa förslag om 1000 bostäder (A 1 arkitekter) respektive 2100-2200 bostäder (Arken-SE arkitekter), t o m siffran 2500-3000 nämns som det optimala i det senare förslaget. Bebyggelsen förslås placerad huvudsakligen på Kairohöjden och i det större förslaget även vid Sättra och Kyle.

Parallellt detaljplanearbete pågår också för Harva och Kairo-området, samt inte minst för Eds Allé-området - planförslag som alla påverkar Järvakilens smalaste område.

Klas Lundkvist

Läs mer om Järvakilen och Stockholmsregionens grönstruktur på Regionplanekontorets webbplats:

www.regionplanekontoret.sll.se/utställning/utställningsforslaget/Regional-struktur/Grönstrukturen/

och på Länsstyrelsens webbplats:

www.ab.lst.se/upload/dokument/publikationer/M/Rapportserien/2007/R2007_34_Det_storstadsnara_landskapet_ej_bilagor.pdf

Hembygdsföreningens remissvar på den fördjupade översiktplanen för Väsby Sjästad

Helheten saknas

För att kunna göra en helhetsbedömning så skulle den fördjupade översiktplanen behöva ta ett större grepp. Varför innefattar inte FÖP-en hela Runsahalvön och Järvakilens Väsbydel inklusive Eds (Edsby) Allé, Kairo- och Harvaområdena?

Ingen storskalig bebyggelse på Runsahalvön

Vi ser ingen anledning överhuvudtaget att uppföra denna omfattande bebyggelse på Runsahalvön. Det strider mot den regionala utvecklingsplanen (RUFSS) som förordar att ny bebyggelse bör ske i anslutning till befintlig bebyggelse och i lägen med bra kollektivtrafik.

Runsahalvöns plats i den regionala grönstukturen och Järvakilen gör att vi ser placeringen och omfattningen av den föreslagna bebyggelsen som ytterst olämplig. Synpunkterna i Järvakilsutredningens utmärkta genomgång har enligt vår mening inte tagits tillvara på ett seriöst sätt.

En begränsad bebyggelse endast vid Sättra (på det gulmarkerade området på kartan på sidan 32) vill vi ha närmare utrett. För att en byggnation inom nuvarande Sättrareservatet ska vara acceptabelt måste naturreservatet utvidgas med minst samma yta som bebyggs (se vidare nedan under **Utvidga Sättra naturreservat**) och att båtclubbens behov tillgodoses på ett rimligt sätt samt att ingen ny väg över Kairohöjden byggs.

Utveckla Sättra som aktivitetscentrum och levande jordbruk

Vi ser positivt på att Sättra utvecklas som ett aktivitetscentrum för friluftslivet/natur- och kulturrekreation på hela Runsahalvön.

För detta behövs det bra kollektivtrafik och bra gång- och cykelvägar till området. Men det får inte bli ett "jippo-område" med allt som nämns på sid 33 i Planförslaget. Blir verksamheten för omfattande kan den komma att motverka sina egna syften. Vi vill understryka vikten av ett levande jordbruk finns och utvecklas inom området. Möjligheterna att utvidga Sättra-reservatet ser vi positivt på.

Utvidga Sättra naturreservat

En ändring och utvidgning av det nuvarande naturreservatet skulle kunna öka områdets kvaliteter ur såväl natur-, kultur och rekreationssynpunkt. De två små kompletterande områden som redovisas på kartan på sidorna 16 (angivna som "Juridiskt skydd för reservatnära områden med högt naturvärde") och 32 ("Föreslagen kompensation") ser vi som otillräckliga. Utöver dessa områden bör de värdefulla delarna av Kairohöjden (Kairoplatån, Kairoskogen) ingå i naturreservatet.

Miljökonsekvensbeskrivningen

En samlad bedömning av analyserna i Miljökonsekvensbeskrivningen visar enligt vår mening att de negativa konsekvenserna av föreslagna bebyggelse blir för stora för såväl landskapsbild, kulturmiljö och naturrecreation.

Vi vill lyfta fram det som sägs på sidan 44 :

Alternativen medför stora negativa konsekvenser för möjligheten att uppleva stora friluftsområden i Järvakilen då kilens största sammanhängande skogsområde fragmenteras.

och på sidan 52:

Planförslaget innebär risker att medföra märkbara negativa konsekvenser för det regionalt värdefulla herrgårds och odlingslandskapet på Runsahalvön. Även den historiskt viktiga vattenleden där det idag är möjligt att uppleva ett sammanhängande landskap med utmarker och odlingslandskap kommer att påverkas negativt av bebyggelsen.

Vi vill också understryka det som står om långsiktiga och kumulativa effekter på sidan 55 (under huvudrubriken ”Konsekvenser för Järvakilen som hel kil”):

Kumulativa effekter för Järvakilen FÖPens förslag kan med klokt genomförda anpassningar genomföras utan att kilens viktigaste funktioner störs ut. Prioriterade värden påverkas dock negativt (vår kursiv). MKBn visar att kilens struktur inte kollapsar av ett enstaka ingrepp som det i FÖPen beskrivna.

Anspråken på Järvakilens naturmark är dock uppenbarligen stort /.../ trots den för kommunerna gemensamt uttryckta målsättningen i RUFSS 2010, att bevara kilarnas grönstruktur. Hotet mot kilarnas regionala funktioner kommer därför att öka kumulativt, med varje enskilt projekt. Sådana kumulativa effekter är extremt svåra att beskriva i en MKB.

I och med att de kumulativa effekterna är svåra att bedöma anser vi att man måste tillämpa ”Försiktighetsprincipen” - i detta fall genom att inte bygga storskaligt på Runsahalvön och därigenom försvaga den regionala grönstrukturen.

Var ska vi bygga i stället?

Fortsätt den påbörjade förtätningen i centrala Väsby. Men ta hänsyn till kvaliteterna i den befintliga bebyggelsen och se till att det blir bra tillgång till bostadsnära parker och grönområden.

Om Upplands Väsby fortsätter med förtätningen i de centrala delarna får vi den stads-karaktär som förespråkats under senare år. Men låt vår kommuns perifera delar vara landsbygd, en landsbygd med sina kvaliteter - allt måste inte bli ”stad”. Upplands Väsby behöver balans mellan stad - förort, landsbygd och natur.

I den fortsatta utvecklingen av Upplands Väsby behövs en bättre balans ur flera aspekter. Det är viktigt att det byggs med en balans mellan gammalt och nytt, historien måste få synas i det som byggs nytt. Det behövs också en bredd och mångfald i olika upplåtelseformer och bostadstyper. Knyt an till kommunens traditioner av nydanande och uppmärksammas bostadsbebyggelse.

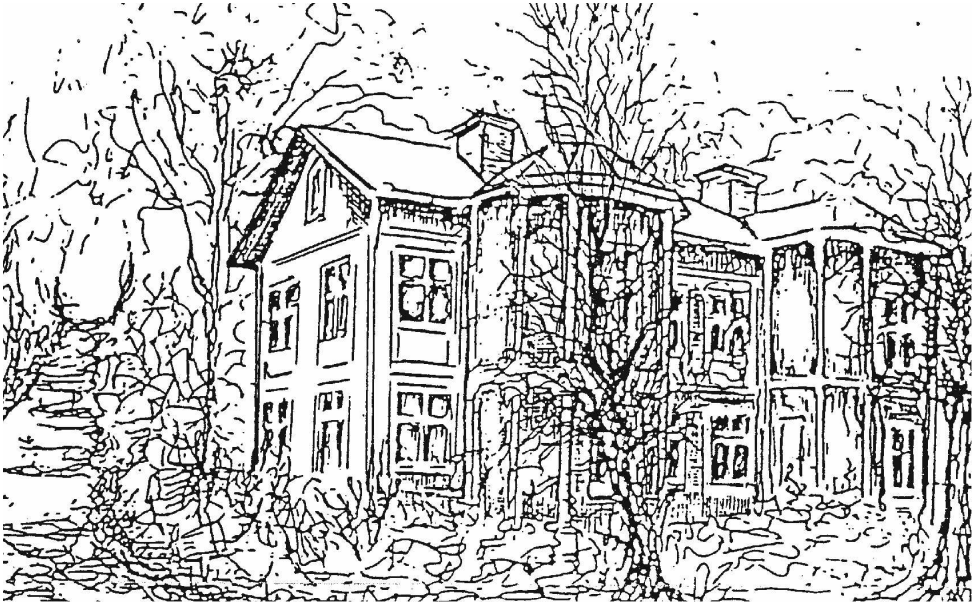
Vi ser inga hinder varför inte Älvsundadalen skulle kunna bli det attraktiva och klimatsmarta område som skulle ge kommunen ett anseeligt tillskott med bostäder och detta utan att komma i konflikt med de stora natur-, rekreations- och kulturvärden som finns på Runsahalvön.

För Upplands Väsby Hembygdsförening
Klas Lundkvist

Första höghuset

I början av 1900-talet räckte inte småhusen till och det började bli brist på lägenheter. Då byggdes bl.a. det första höghuset, som var tre våningar högt. Det fanns nio enrumslägenheter, men man hade köket tillsammans. Huset kallades Marieborg. Det revs i december 1980.

Text och bild ur ett häfte, som lärarna för årskurs 3, Ulla Olstedt och Barbro Eriksson, satt ihop 1981 för undervisning i hembygdskunskap. Teckningen är troligen gjord av Hans Gauffin.

Almqvistaren

Det är en stor Guds gåva
att varje natt få sova.

Långt hellre är jag hela dagen vaken:
det är väl också styggt, men mindre gör
till saken.

C J L Almqvist, ur Sesemana

Från öl och vin till piller och medicin

- Om Pickhus ett gammalt krogställe, senare Hammarby Apotek -

Som en röd tråd löper behovet av och vådan med framställning och konsumtion av öl och spritdrycker genom historien. Redan i forntiden satt man i "ölbänk" flera dygn i sträck, och blev inte kuraget tillräckligt livat av detta så "knarkade" man med giftiga svampar. Efter konsumtion av lämpliga doser bolmörtsskivling och liknade svamp, nersköljt med ett par skopor öl, blev vikingen en prima bärsärk.

FLYTTAR VI OSS längre fram i tiden, till 1700-talet, ser vi med förvåning hur tätt krogställena låg. Som exempel: Gör en cirkel med 1 km:s radie och centrum vid Pickhus (Hammarby Apotek). På den yta som cirkeln täcker fanns sju krogar. Pickhus – Skopa – Glädjen – Nyby (mellan Vik och Torsåker) – Vilunda – Stora Wäsby Vårdshus och krogen vid Holmen. Det var inte underligt att förfallet var stort, så stort t.o.m. att det i början av 1800-talet skrevs en opera om det svenska supandet.

DE SOM FICK BÄRA en tung arbetsbörda och ta på sig ett stort ansvar i dåtidens bondesamhälle var kvinnorna. De fick sannerligen inte stå handfallna inför svårigheterna. Det belyses på ett utmärkt sätt av Göran Strömbeck, som i ett utdrag ur domböckerna beskriver hur krögarhusstrun vid Pickhus hjälper sin man ur ett slagsmål som annars hade slutat olyckligt (se Hembygden nr 1, 2010).

PICKHUS VAR REDAN 1688 ett "gammalt krogställe" och som häradsrätten i Vallentuna skriver 1723 "omistligt". Krogen ägdes och utarrenderades av en Madame Ursula Standert, ägare av Hammarby rusthåll. Med anledning av en ny, år 1723 utkommen förordning om att tillstånd krävdes för bedrivande av krogrörelse mellan gästgivargårdarna, anhöll Madame Standert hos häradsrätten i Vallentuna att få fortsätta den av hävd bedrivna krogverksamheten vid Pickhus. Ansökan beviljades och som motiv för detta anförde häradsrätten ovan angivna citat. Närmaste gästgivargård var åt söder Rotebro och norrut Åshusby i Norrsunda.

HUR ANLÄGGNINGEN SÅG UT 1753 vet vi genom en beskrivning. Där omtalas två boningshus, ett större "under brädtak" och ett mindre "under näver och torvtak", på var sida om ett "innebyggt portluder utan botten". I den

Den sista innehavaren av Pickhus krog, fru Maria Alström och hennes make, kallad lilla Pelle (skraddare och fjärdingsman).

Foto från 1860-talet

förstnämnda byggnaden ha "tvenne stugur och tvenne kamrar" stått till kroggästernas förfogande, medan den andra, som var "avtimrad uti stugu och kammare" kan ha varit krögarens bostad. Till krogen hörde givetvis ett "bryggghus".

Det låg vid sidan av "en källare med överbyggnad" och "en bod med fyra knutar". I stallet hade krögaren plats för två hästar och i fähuset för två kor. Det omtalas vidare att "ett upplankat stolpluder" fullbordade anläggningen".

OM LIDRETS EXISTENS vittnar en episod som lärare Berglund berättade för eleverna 1925. Händelsen var följande: Berglund hade en kall novemberkväll i början av 1920-talet från stolplidret i själva vägskalet kört ut ett hästekipage med en djupt sovande och berusad bonde liggande på skjutsbotten. Hästarna hade med sin sovande kusk av gammal vana från krogtiden stannat i

skydd av stolplidret och väntade att husbonden skulle besöka den nu nedlagda krogen och så småningom köra vidare.

SIN FUNKTION SOM APOTEK fick Pickhus 1868. Bakgrunden var följande: Från Löwenströmska Lasarettets tillkomst år 1809 hade den medicin som då fanns tillhandahållits på lasarettet. Ett förbud mot försäljning av medicin därifrån, som utfärdats 1858, väckte stort missnöje och framställning gjordes 1866 från Långhundra-Seminghundra häraders förenade hushållningssgille genom sin ordförande, friherre August Stiernstedt på Risberga, ”att medikamenter må finnas omedelbart att tillgå vid lasarettet även för sådana patienter, som ej intagas till vård därstädes”. Framställningen avsågs dock. Man framhöll att sedan järnvägen Stockholm-Uppsala öppnats, kunde Gillets ledamöter ”genom lasarettsläkarens bemedling” i anslutning till lasarettets egna rekvisitioner utfå mediciner ”för att där mottaga dem mot kontant betalning efter ankomsten av dagens andra bantåg”. Tillmötesgåendet var väl dock endast av värde för den närmast kringboende, knappast för dem som hade flera mils körning till Hammarby med lång väntetid mellan varans rekvisition och dess ankomst.

Gilletts skrivelse bidrog säkerligen till att aktualisera frågan om inrättande av ett apotek nära lasarettet. Ärendet var nämligen upp till behandling redan påföljande år. Och litet senare blev det slag i saken. Då antecknades till protokollet att hyreskontrakt tecknats mellan arrendatorn av lägenheten Pickhus och apotekaren J.G.H. Cederholm. Och därmed blev inrättandet av det sedermera så ryktbara apoteket vid Pickhus ett fullbordat faktum. Året innan hade f.ö. direktionen till ärendes ”befrämjande” låtit till Cederholm utbetala det i våra ögon högst blygsamma, men på denna tid rätt ansenliga beloppet av 75 riksdaler.

I ETT VISITATIONS PROTOKOLL från den 20 mars 1868 kan man läsa att ”apoteksrummet är rymligt med tvenne fönsterlufter och försett med sju kring väggarna anbringade medikamentshyllor med understående lådfack. Handköpsdisk mitt på golvet och recepturdisk, ljust målade samt fernissade och av ett gladt och snyggt utseende”. I övrigt kan inhämtas ”Binäring: Ingen – det är endast en gång på 1930-talet som ”teknisk affär” återfinns under rubriken binäring.

BLODIGLAR ÄR JU AV HÄVD APOTEKS-
VARA – nu torde väl inget apotek i landet ha några

sådana i sitt förråd, men 1868 hade Hammarbyapoteket 25 iglar ”och uppgaf Apotekaren till försäljningspriset till 40 öre per styck året om och skulle anmälan härom ske hos Kungl. Befalln.” Priset på iglarna förefaller ha varit konstant under årens lopp; 1870 uppgavs förrådet till cirka 30 stycken men priset till 20 öre. Igelhållningen höll i sig. I början av 1950-talet levererade apoteket i Hammarby t.o.m. blodiglar till Finland.

I APRIL 1868 ”saknades såväl erforderliga kemiska redskap, laboratorieinventarier som ock medicinal- och tinkturmakare, gräsvind och källare” och apotekaren fick tre månader på sig att skaffa fram sådana. Senare kan också läsas att allt var väl ordnat.

I september 1871 anhöll Cederholm att få bli befriad från skyldigheten att upprätthålla apoteket i Hammarby socken från 1:a oktober. Hans efterträdare, apotekare J.G. Hjelmström betalade 2000 riksdaler för överlåtelsen. ”I laboratoriet härskade snygghet och ordning”, berättar visitationsprotokollet.

År 1884 installerades en telefonväxlingsstation hos apotekare Hjelmström, möjligen den första i dessa trakter.

1888 erhöll apotekare Axel Thure Lindqvist privilegiet och 1891 kan man för första gången

Apoteket Kronan. Kronan sitter ovanför
belysningen över dörren. Foto från början av
1960-talet

finna en anställd – det var Carl Oskar Emanuel Stille, som ”avlagt farm. studentexamen 2/5 1891 och anställdes den 20 juli samma år”. År 1896 har apoteket en kvinnlig elev, fröken Rakel Fernholm, för första gången och två år senare en annan kvinnlig elev, Signe Agnes Maria Svensson.

ÅR 1908 ÖVERTOGS APOTEKET av apotekare J.E. Hallbergsson, offer i det mycket omskrivna Hammarbymordet den 1:a december 1913. Hallbergsson mördades av ett knivhugg och vem som är gärningsman har ännu inte bevisats. En omfattande litteratur har vuxit upp runt mordet. Författaren Are Waerland gav i början av 1920-talet ut en roman, kallad ”När länkarna brista”, där han förde fram en teori om att en läkare skulle vara mördaren. Advokat Yngve Lyttkens gav 1952 ut en bok om mordet och han anser, att en sinnessjuk f.d. journalist skulle vara mördaren. Andra teorier om vem gärningsmannen skulle kunna vara finns också.

Efter mordet försvann mördaren spårlöst. Polisen anhöll emellertid två italienare, Valente och Jaconelli, för mordet och det hade säkert gått illa för dem om de inte fått en god försvarare i advokaten, vice häradshövding Axel Carlsson, som kunde bevisa, att de båda italienarna var oskyldiga, trots att den ena av dem hade erkänt mordet.

När den frikännande domen fallit, omfamnade och kysste italienarna domaren, som avvärjande sade: ”Kyss inte mig, kyss Carlsson”. Så uppstod det talesättet.

När Hallbergsson tillträdde kan läsas i protokol- len att lokalerna var ”väl tränga och otidsenliga men eljest i gott skick”.

ÅR 1914 FÖRESTODS APOTEKET av apotekare Arthur Rutbäck och 1915 hette apotekaren Otto Niemann. Då ansågs lokalerna nog rymliga och i övrigt användbara. I apoteket inrättades ett stötrum där mediciner bereddades och där man även hade ”tvänne burkar för likdelars tillvaratagande uti föreskrivet skick”.

Apotekare Niemann kvarstod till 1924, då han efterträddes av apotekare Yngve Sellgren. Tio år senare erhöll apotekare S.A.V. Ahlbom privilegiet. Samma år (1934) lät denne dra in vatten- och avloppsledningarna. 1942 övergick privilegiet till apotekare Linnea Fritz och apotekare Karin Sjöstrand efterträdde henne 1949. I protokollet från 1949 står att ”apotekslokalerna är för små men utrymmet är väl tillvarataget; takhöjden är låg 226

cm, källaren är för trång likaså laboratoriet, som samtidigt är diskrum. Möjlighet att anordna ett steriltrum saknas”. De bristfälligheterna avhjälpes av apotekare Sjöstrand. 1957 fanns godkända ritningar till ett nytt apotek, som skulle inrymmas i det fastighetskomplex vid Medborgarhuset som aldrig kom till utförande. I stället blev det provisoriska lokaler i Apoteksskogen och senare flytt till Väsby centrum. Då hade Karin Sjöstrand gått i pension 1967 och efterträddes av apotekare Hans Arvidsson. Det hade då bedrivits apoteksrörelse på ”Gamla Apoteket” i hundra år.

HUR DET VAR MED KROGEN vet vi inte riktigt. Det vi vet är att en son till sockenskräddare Jonasson, född 1870 i en timrad stuga med torvtak nära Pickhus, berättat att han som sjuåring varit lilldräng hos krögaren vid Pickhus. Alltså var krogen igång i alla fall nio år efter sedan apoteket blivit inhyrt där. När den idag befintliga byggnaden är uppförd vet vi inte heller, men det framkom vid en reparation 1968 att timret i väggarna varit använt i äldre hus och blivit ombilat när det blev använt för sitt nuvarande ändamål. Troligen är huset uppfört under 1800-talets förra hälft.

UPPLANDS VÄSBY KOMMUN köpte 1967 markområdet med apoteksfastigheten av lands- tinget. Och Väsbyborna har sedan länge återigen kunnat äta och dricka på Picchus café.

Ovanstående är sammansatt av texter ur tidning- arna Norrort (1967) och Väsbybladet (1969) där sign. K.J-n, en okänd samt Hugo Sabel skrivit om Pickhus/Gamla Apoteket.

Inga Lisa Gustafsson

På den gamla goda tiden

Hört i folkparken:

Han: Vill fröken ha trevligt
sällskap på hemvägen?

Hon: Nej tack!

Han: Då kanske jag duger då?

Farmor och grammfonen

Mina farföräldrar, Janssons i Dyvinge, ägde en grammfon av den typ som hade en stor plåtratt som högtalare. Farmor tyckte om att spela skivor med inspelningar av den tidens populära musiker. Av dessa verkade hon uppskatta dragspelsmästaren ”Jularbo-Kalle”, d.v.s Karl Karlsson från Jularbo, sedermera Carl Jularbo, högst.

”Jularbo-Kalles” inspelningar tillsammans med ”Fiol-Pelle”, Helge Eriksson, gjorda på den tidens 78-varvs s.k. stenkakor, var nog den musik som förekom mest i de svenska stugorna omkring 1930.

Det var alltid med stor förväntan jag stod bredvid farmor, när hon efter dagens alla bestyr evade upp grammfonen som stod på kommoden i kamraren innanför bondgårdsköket. Hon lade sedan en grammfonskiva på skivtallriken och torkade försiktigt grammfonstiftet rent från damm och

ludd, innan hon startade spelningen.

När ”Avestaforsens brus” skorrade ur gramfontratten satt vi där tillsammans, farmor och jag, och bara njöt av tonsvallet.

Lars E Jansson

Illustration: S-E Sved

Ju S-E Sved

Gemensam tid

Den 31 maj 1878 beslöt regeringen att Sverige skulle få gemensam tid, oavsett var någonstans man i landet bodde eller befann sig. Tidigare hade Sverige till följd av skilda tidszoner haft olika tid, vilket kanske inte gjort så mycket. Nu hade emellertid tågen börjat tuffa kors och tvärs över landet och då blev de skilda tiderna ett vanvettigt krångel.

Ett par exempel:

Då klockan var 8 i Göteborg, var den 8.24 i Stockholm och detta förhållande innebar exempelvis att Eskilstuna låg sex minuter efter Stockholmstid, men hela 18 minuter före tiden i Göteborg.

För att tågpassagerarna skulle lyckas komma i rätt tid, fanns i järnvägarnas barndom två klockor på varje station. En för lokal tid, den andra för järnvägstiden. Eller en enda klocka, men med dubbla, olikfärgade visare....

Genom regeringsbeslutet bortsågs från tidszoner och meridianer – alla svenskar fick gemensam tid att följa, mot tidigare då det skilt hela 52 minuter mellan våra östligaste respektive västligaste orter – Haparanda och Strömstad.

Ur Svensk historia dag för dag, av Anders Pontén.

Illustrerade ordspråk och talesätt

Snyt dig i näven pojke och ta pastorn i hand, sa gumman till pojken.

ILG 20

Korsord 3-2010

1	2		3		4	5		6	7	8	9	10	11	
12					13									
14			15	16			17				18			
19					20		21				22			
					23					24				
25				26						27				
28			29			30	31		32					33
34		35			36		37							
38				39		40				41		42		
43				44										
45				46	47		48					49	50	
51			52									53		
	54	55				56			57	58		59		
		60					61							
62									63					

Konstruktör: Lennart Hedlund. Lösningen insändes senast den 1 oktober till: Hembygden, Box 40, 194 21 Upplands Väsby. Märk kuvertet ”KORSORD”

Korsordslösare!

Vi beklagar sammanblandningen av nytt och gammalt i förra numrets korsord och hoppas att ni gör ett nytt försök.

Red.

Vågrätt

- 1 Målspottare i VIK på 40-talet
- 6 Målvakt i VIK, mycket bra, på 50-talet
- 12 Kombineras ofta med slask
- 13 Metallfjäll
- 14 Väsby förkortat
- 15 Är det inte si, så är det ...
- 17 Flygande tefat
- 18 Tillkom efter första världskriget
- 19 Körs särskilt i snöig terräng
- 21 Slokörade
- 23 Skrävel
- 24 Blå, hotade år 1250 med att skaka fram en kung ur sin egen kapp
- 25 Kvinnlig gudomlighet
- 27 Är skön i vinterväder
- 28 Bort
- 29 Sisu
- 30 Minsta och svagaste tävlingsbilen används till detta
- 34 Skapa, gestalta
- 37 Besöks ibland, men inte för att skaffa sig detta
- 38 Skift, vakt
- 39 Kan man sin kos
- 41 Knog
- 42 Mysa, myste
- 43 Markrobot vid flygvapnet
- 44 Andel
- 45 Pålägg och väderstreck
- 46 Laggill
- 49 Kopplas ibland ihop med flamma
- 51 Startade 1902
- 52 Finrum
- 53 TV-man
- 54 Förädling
- 56 Tysk stad
- 59 Metallremsa
- 60 Stånd
- 61 Påk eller oroar
- 62 Wigwam
- 63 Blossa

Lodrätt

- 1 Rest
- 2 Tillkom 1809
- 3 1903 påbörjades detta företag
- 4 Grammofonskiva
- 5 Regel
- 6 Där bör utsikten vara enorm
- 7 Finns flygande sägs det
- 8 Marsmänniska, kopplas ihop med 7 lodrätt
- 9 Tidigare dagstidning
- 10 Översitteri
- 11 Garvad
- 16 Kan man vara hal som en
- 20 Filmhastighet
- 21 Äldrebeteckning
- 22 Också ett sätt att ange soltimmarna
- 25 Utropsförsäljning
- 26 En av landets lagar
- 31 Samtycke
- 32 Lägger skytten
- 33 Sybarit
- 35 Avser oftast flertal
- 36 Flatbottnat fartyg
- 40 Musketör
- 47 Kan vi inte vara utan
- 48 I Tollarp sprider detta företag angenäma dofter
- 49 Slockna
- 50 Gagga
- 52 Bättre .... än aldrig
- 55 Förmodligen
- 57 Senfärdighet
- 58 Kan man dansen

Upplands Väsby Hembygdsförening
Box 40, 19421 Upplands Väsby
Hembygdsgårdens adress:
Hagvägen 2/Pukslagargatan

Hyr lokal med atmosfär!

Upplands Väsby Hembygdsförening erbjuder Nedre Runbys
LADUGÅRD till konferenser, årsmöten, kurser, dop, minnesstund m.m.
Hyresansvarig ska vara lägst 25 år.

LADUGÅRDEN är en handikappvänlig lokal med plats för upp till 50 personer.
Tillgång till kök med utrustning för enklare tillagning av förtäring. Diskmaskin
finns ej.

Eventuell avbokning måste ske senast 14 dagar innan tidigare överenskommet
hyrestillfälle. Sker avbokning senare, debiteras en avgift med 450:-.

LADUGÅRDEN ligger på bekvämt avstånd från pendeltågstationen i Upplands
Väsby. Det finns en stor parkeringsplats i anslutning till pendeltågen och närhet
till ladugården. Buss 562 från pendeltågsstationens västra sida(Runbysidan) med
hållplats 150 meter från ladugården.

Priser:

Halvdag / kväll

600:-

Heldag

1.200:-

Reservation för prishöjningar

Uthyrning:

Ingegerd Peterson

08 590 347 76

Siv Rydén

08 590 333 46

Telefontid för uthyrning av lokal

Foto: Gunborg Lejon

Upplands Väsby Hembygdsförening

Box 40 194 21 Upplands Väsby

ANSÖKAN OM MEDLEMSSKAP

Datum

SÖKANDE

Förnamn	Efternamn	Född år
Address		
Postnummer	Postadress	
Telefon	Mobil	
E-mailadress		

MEDSÖKANDE (ev)

Förnamn	Efternamn (om annat än ovanstående)	Född år
---------	-------------------------------------	---------

YRKESERFARENHET/ INTRESSEN

Främst sådant som du bedömer kan vara av intresse inom föreningens verksamhetsområdet.

Upplands Väsby Hembygdsförening
Box 40, 194 21 Upplands Väsby
Hembygdsgården: Hagvägen 2 / Pukslagargatan
Telefon 08-590 826 40
Plusgirokonto 29 81 91-8
Årsavgift 125:-

STYRELSE 2009-2010

	Telefon
Kjerstin Björkman, ordförande	590 320 82
Klas Lundkvist, vice ordförande	590 936 81
Sören Gustavsson, sekreterare	592 522 42
Inger Nyström, kassör	590 820 93
Barbro Kvist, ledamot	590 917 21
Vanja Edwinson ledamot	590 344 66
Susanne Bergman ledamot	590 858 84

ERSÄTTARE

Barbro Fredriksson	590 339 86
Bo Torpare	590 894 44
Gunilla André	590 338 34
Gun-Britt Welander	590 843 19
Roland Storm	590 763 64
Elisabeth Cederlöf	590 318 26

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Inga Engdahl, ansvarig utgivare	590 300 20
Inga Lisa Gustafsson	590 336 42

REVISORER ORDINARIE

Lars Eklund
Göran Sandberg

ERSÄTTARE

Eva Michal
Anette Ehrnholm

UTHYRNING AV LADUGÅRDEN

Ingegerd Peterson	590 347 76
Siv Rydén	590 333 46

Valberedning

Anna-Liisa Bergman, Ove Jansson, Leif Welander
Sammankallande A-L Bergman, tfn 070-469 92 71

www.upplandsvasbyhembygdsforening.se